

در آغاز قرن ششم میلادی در زمان سلطنت **افوشیروان** نیروی دریائی قابل ملاحظه‌ای از طرف دولت ایران ترتیب داده شد که تمام حول و حوش خلیج فارس را زیر نظارت داشته باشند و در نتیجه سواحل افریقائی **یمن** و **مادآگاسکار** و توابع آنها بوسیلهٔ مأمورین ایرانی اداره گردید و بحرین یکی از ساتراپهای ایران شد (ص ۳۲) که یکنفر اسپهبد در آنجا استقرار یافت و پایتخت آن بنام شیرین یا **دارین** (Darine) نامیده شده پایگاه دریائی مهم ایران و بندر گاه عبور و لنکر کشتیهای بود که از ایران عازم **سراندیب** و **افریقای غربی** بودند (ص ۳۳).

در آغاز اسلام بحرین نخستین قسمتی از پارس بود که بتصرف اعراب درآمد و از آن پس نیز آثار حکومت ایران در آنجا موضوع بررسیهای فراوان است که در کتاب سابق الذکر آقای دکتر تاجبخش دربارهٔ آن بتفصیل سخن رانده‌اند و شرح دربارهٔ آن باعث اطناب کلام و تاحدی بیرون از موضوع بحث حاضر خواهد بود.

بنابر آنچه گذشت بخوبی معلوم میگردد که سواحل ایران در خلیج فارس و جزایر واقع در خلیج نامبرده هر کدام در طول قرون متمادی مراکز آبادانی و بازرگانی بوده است و آثار تاریخی آشکار و نهفته‌ای که مناسب بپیشینهٔ تاریخی چند هزار سالهٔ ایرانست دربردارد و یکی از وظایف آیندهٔ سازمانهای علمی و تحقیقی کشور بموازات آنچه در تجدید آبادی واحیاء نیروهای تولیدی و افزایش سطح زندگی و کشاورزی و بازرگانی و غیره در این مناطق انجام میگردد اجرای کاوشهای علمی و تجسسات باستانشناسی خواهد بود تا نمونه‌های هنر و یادگارهای ادوار باستانی اماکن متعدد باستانی مورد ذکر بهتر در دسترس علاقمندان و بررسیهای صاحب نظران و استفاده‌های شایستهٔ معنوی و مادی فرزندان این مرز و بوم قرار گیرد.

مختصر اشاره‌ای به آثار بندر دیر

بندر دیر از جمله بنادر واقع در کنار راه ساحلی است که از بندر بوشهر به بندر لنکه و سایر بنادر خلیج فارس میرود و قریب پنجاه کیلو متری شمال غربی بندر طاهری قرار دارد و بدینقرار چون از بندر بوشهر بجانب بندر

طاهری روند بندر دیر بر سر راه واقع میشود.

آقای منوچهر چهره نگار ضمن نامه جاری اطلاعاتی درباره بندر دیر مینویسند که از توپهای زمان شاه عباس در مقابل اداره زاندارمری آنجا گذارده‌اند و دارای گمرک و دفتر پست و بخشداری و فرودگاه و شعبه شرکت نفت بوده بیمارستان خوبی هم از طرف جمعیت شیروخورشید سرخ در محل مزبور ساخته‌اند.

در بندر دیر قلعه قدیمی نیمه ویرانی بنام قلعه جلال خان حاکم هست که آنرا مربوط به حدود دویست سال پیش میدانند و اثر قابل ذکر موجود در آن برج مدور ساده‌ای است که ظاهراً آنرا از آجر و کچ و خاک ساخته‌اند و بدنه خارجی آن بصورت ترکیب‌های مدور (طرح معروف به خیری) است (ش ۳۰۱)، به مسافت چند فرسخی شمال غربی بندر دیر نزدیک محلّ موسوم به بردخون نیز بقعه ساده‌ای بنام امامزاده شاه محمد جلب نظر میکند که مشتمل بر بنای چهار گوش با پوشش مخروطی مضرس و پله پله است و اثر قدیمی و جالب توجه هنری بنظر نمیرسد خصوصاً که بعلمت بزرگ بودن قاعده کتب اساساً کمتر از گنبدهای مخروطی شیوا و متناسب موجود در نقاط مختلف خوزستان از جمله دزفول و شوش و شاه آباد رعایت تناسب و زیبایی را در آن نموده‌اند و بهمین دلیل از نمودن عکس آن که همراه نامه آقای چهره نگار رسیده است صرف نظر مینماید و بقاع دیگری هم با گنبدهای مدور در کنار راه بردخون به کنگان^(۱) و در نزدیکی کنگان واقعست که آنها نیز بنامهای شاه محمد یا امامزاده محمد یا شاهزاده محمد یا قدمگاه علی موسوم است و چون آثار تاریخی و هنری مهمی بنظر نرسید از درج عکس آنها هم خودداری گردید.

با عرض امتنان از علاقه و همکاری قابل ستایش آقای منوچهر چهره نگار که بشرح بالا بمنظور همکاری بیشتر در راه این تألیف ناچیز و مقارن با پایان مطالب ضمیمه کتاب مقداری عکسهای مختلف از آثار موجود در بنادر و نقاط دیگر خاک فارس جهت نگارنده ارسال فرموده‌اند چند عکسی که ازین آنها مناسب دیده شد انتخاب گردید و بعد از تصاویر مربوط به قسمت ضمیمه کتاب ضمن اشکال ۳۰۲ پیوسته از نظر خوانندگان ارجمند میگردد.

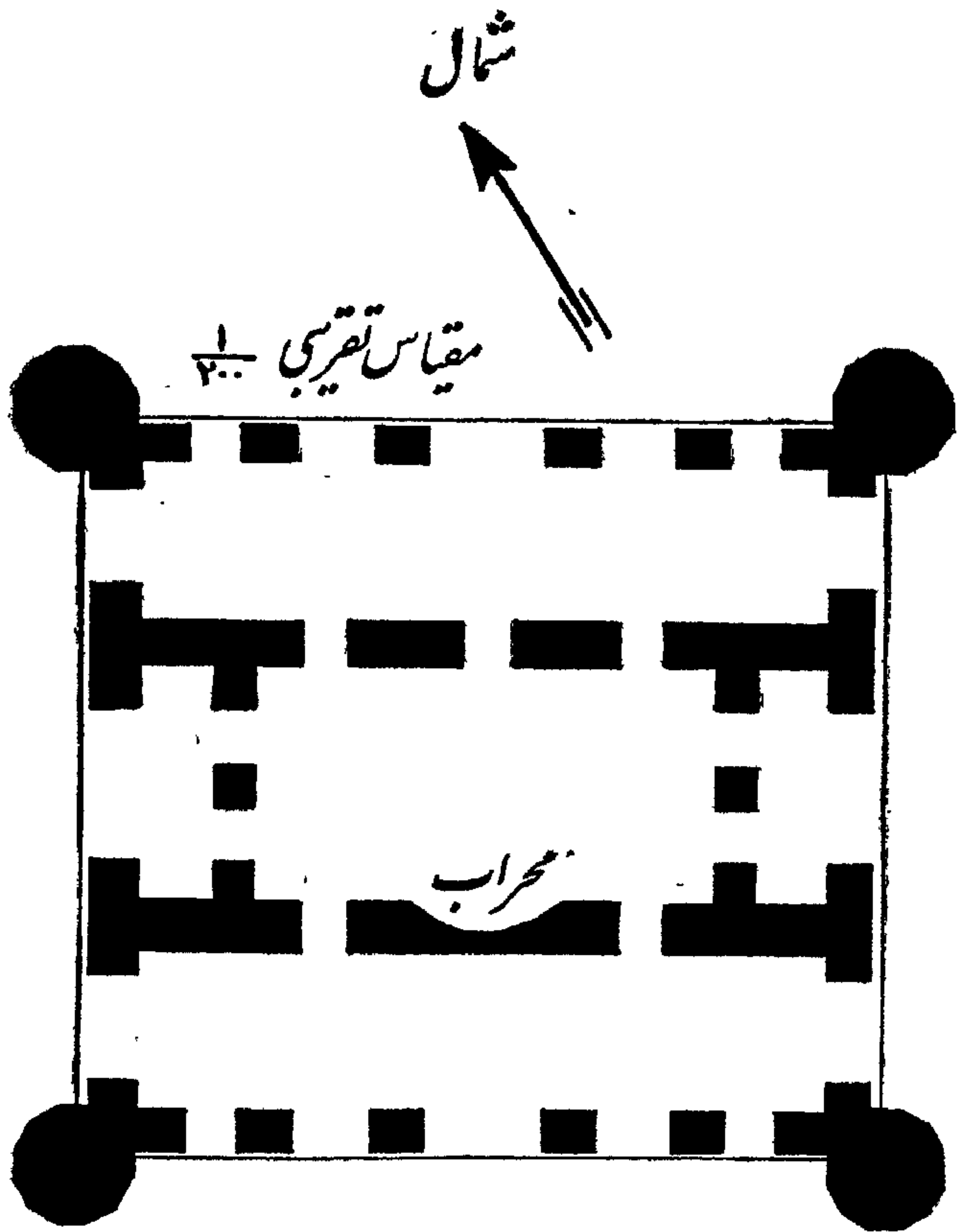
(۱) بندر کنگان بین بندر دیر و بندر طاهری واقعست.

مطالب قسمت ضمیمه کتاب اقلیم فارس نیز در اینجا پایان یافت لکن یقیناً معرفی اماکن باستانی و آثار تاریخی سرزمین فارس باز هم ناتمام و ناقص ماند و با همه کوشش و کوششی که در راه گردآوری مطالب مربوط به یادگارهای قدیمی استان وسیع و تاریخی فارس بعمل آمد و با وجود مجاهدتهای ممکن در این باره که در برخی موارد چندین ماه و شاید بیش از حد معقول و مورد انتظار موجب تأخیر اتمام کتاب گردید هنوز بسیاری آثار باستانی ناشناخته و ناگفته در سراسر آن خطه پهناور فسانه آمیز وجود دارد که نیازمند تجسس و زحمت پویندگان آینده این راه دراز است و حقاً باید گفت استان فارس مانند بسیاری قسمتهای دیگر خاک میهن گرامی ما از لحاظ دربرداشتن آثار نهفته تمدنهای باستانی و بقایای آشکار یادگارهای ادوار مختلف تاریخی همانند دریائی است که دست یابی به کرانه آن نه امری سهل و ساده خواهد بود.

نگارنده آرزو دارد جوانان علاقه مند و مشتاقان انجام خدمات فراوانی که در راه آثار تاریخی ایران عزیز در پیش هست بخصوص سروران گرامی از مردم دانشمند و دانش دوست فارس نارسائی کتاب حاضر و ناپختگی کار نویسنده آنرا با همت و پشتکار خود جبران فرمایند و این بنده را به ترنم ییتی، از شیخ اجل سعدی شیرازی، که هر بار در پایان بعضی بر نامه های شیوای ادبی رادیوی ایران یاد میکرد مأذون و دلخوش پسندند که میفرماید:

پایان آمد این دفتر حکایت همچنان باقی
بصد دفتر نشاید گفت حسب الحال مشتاقی

عکسهای مربوط به قسمت ضمیمه (اشکال ۲۸۲ تا ۳۰۹) از صفحه بعد
آغاز میگردد



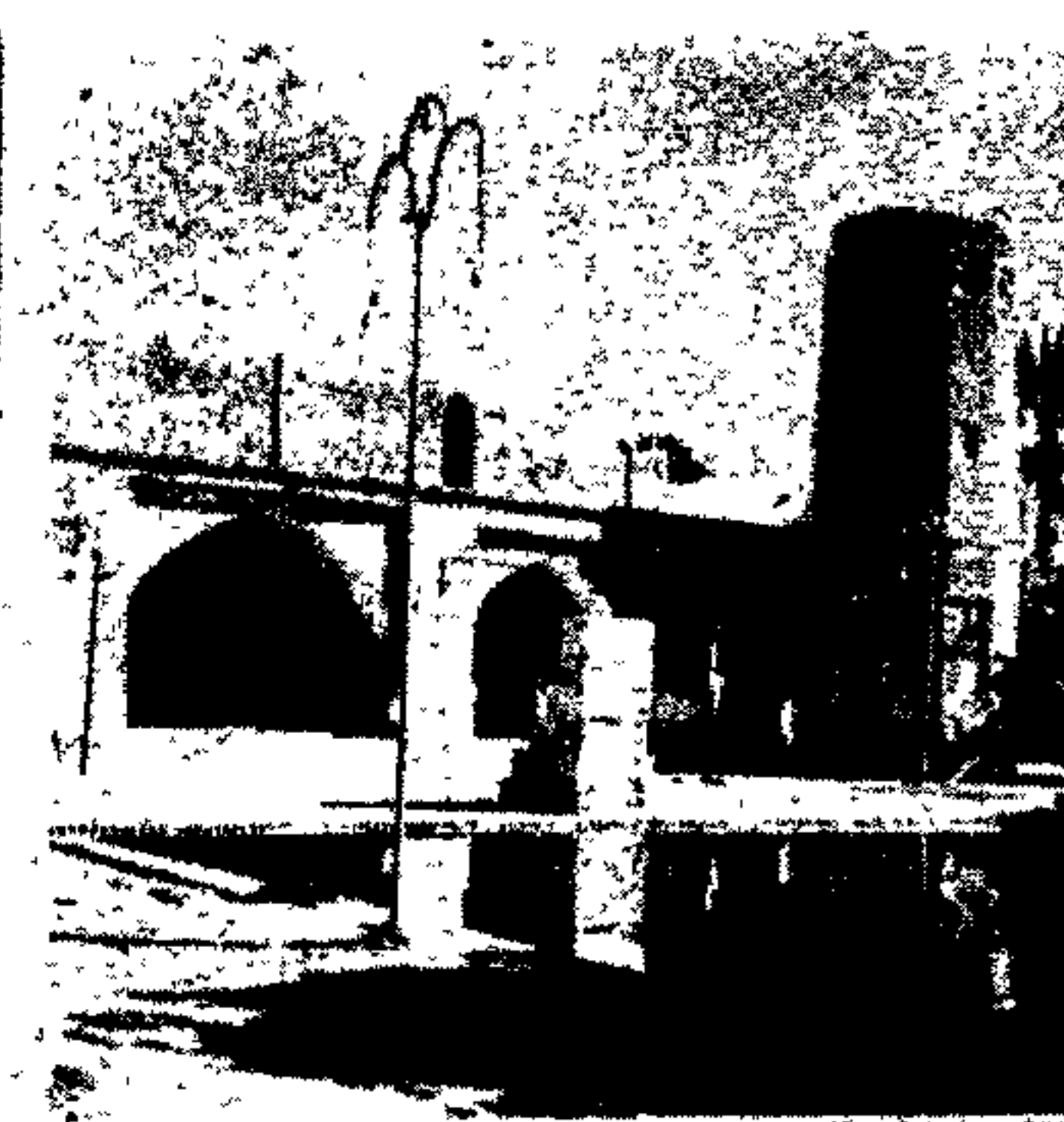
ش ۲۸۲ - نقشه مسجد جامع داراب - (ترسیم آقای جاوید سامی دانشجوی رشته معماری دانشکده هنرهای زیبا ، از روی اطلاعات و عکسهائی که آقای منوچهر چهره‌نگار از شیراز تهیه نموده و فرستاده‌اند) مربوط به صفحه ۴۹۳.

Fig 282 - Plan de la Mosquée Djami de Darab (17 ème siècle)

Fig 282 - Plan of the Jami Mosque at Darab (17 th cent)



ش ۲۸۴ - - Fig 284



ش ۲۸۳ - - Fig 283

ش ۲۸۳ و ۲۸۴ - دوطرف ضلع جنوب غربی مسجد جامع داراب که مشتمل بر ایوان سراسری با سقف کوتاهتر از سقف شبستان است - (مناره گوشه جنوبی مسجد - طرف راست - در حدود صد سال پیش از نو ساخته شده جنبه هنری آن محفوظ نمانده است ، مناره گوشه غربی - جانب چپ - بوضع اصلی پایدار و پدیدار است) - مربوط بصفحه ۴۹۳ .

Figs 283/4 - Darab : côté sud-ouest de la Mosquée Djami, (17 ème siècle)
Figs 283/4 - The south-western side of the Jami Mosque at Darab (17 th cent).



ش ۲۸۵ - دهانه طرف شمال غربی ایوان جانب جنوب غربی مسجد جامع
داراب - مربوط به صفحه ۴۹۳

Fig 285 - Darab côté nord-ouest de l'Iwan sud-ouest de la
Mosquée Djami,

Fig 285 - The North - Western side of the south-western Iwan
of the Jami Mosque at Darab



Fig 287 - س ۲۸۷



Fig 286 - س ۲۸۶

س ۲۸۶ - مدخل طرف جنوب شرقی مسجد جامع داراب و مناره گوسه شرقی آن
مربوط به صفحات ۴ / ۴۹۳
س ۲۸۷ - مدخل طرف شمال غربی مسجد جامع داراب و مناره گوسه شمالی آن
مربوط به صفحات ۴ / ۴۹۳

Fig 286 - Darab - L'Entrée du côté sud-est et le minaret oriental de la Mosquée Djami

Fig 286 - The south-eastern entrance and the oriental minaret of the Jami Mosque at Darab

Fig 287 - Darab - L'Entrée du côté nord-ouest et le minaret septentrional de la Mosquée Djami

Fig 287 - The north-western entrance and the northern minaret of the Jami Mosque at Darab

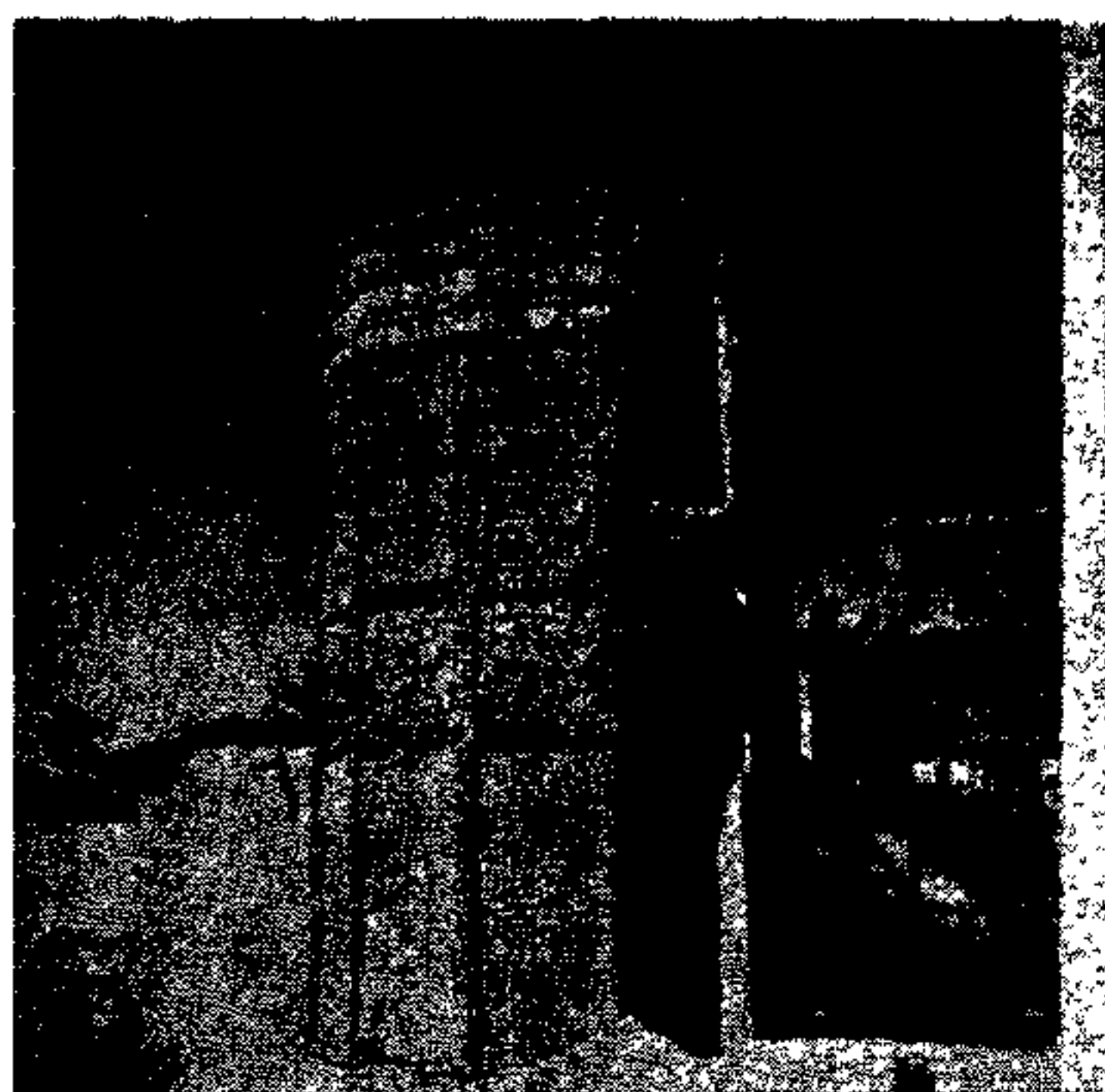


Fig 289 - ش ۲۸۹ -



Fig 288 - ش ۲۸۸ -

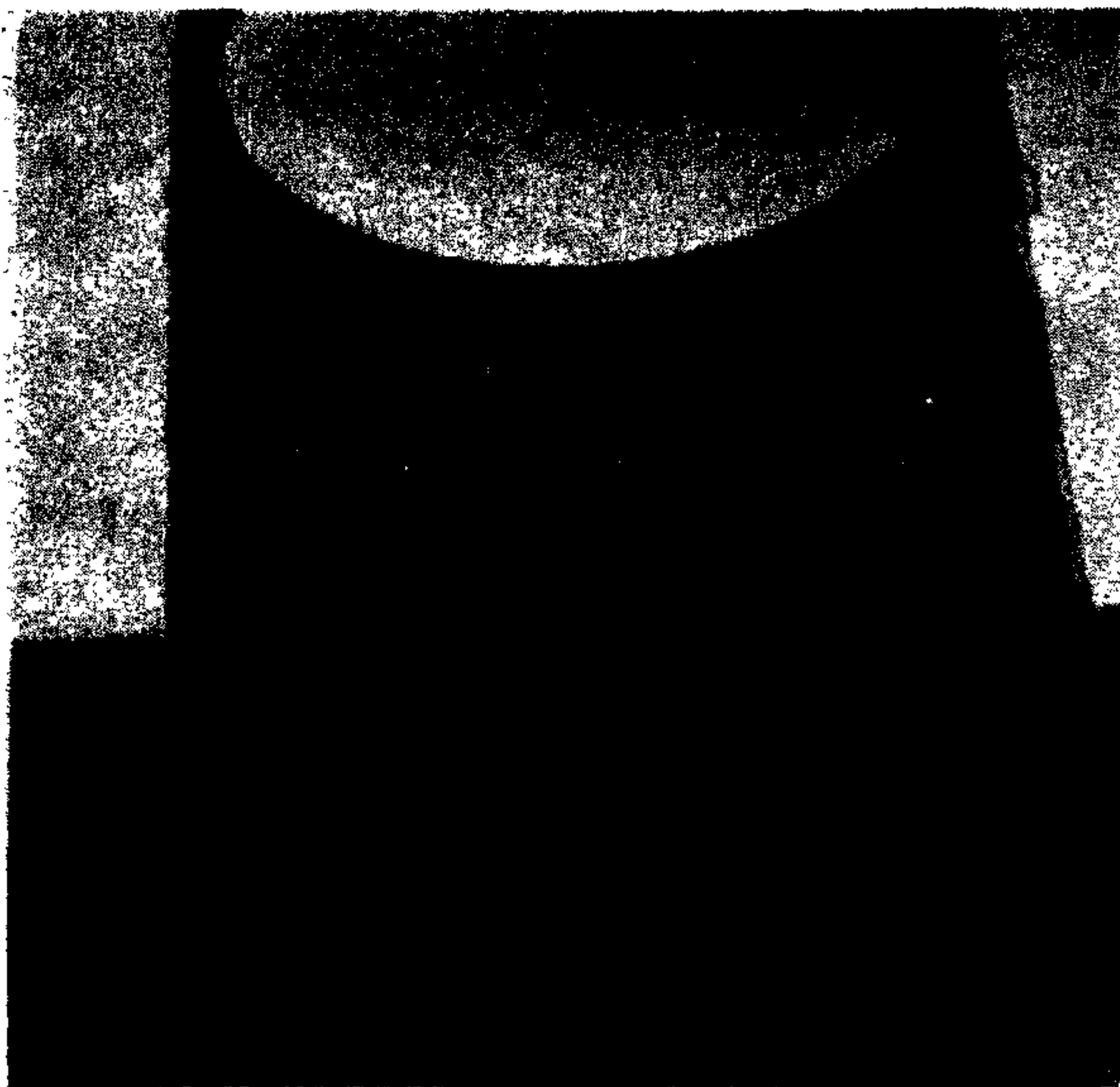
ش ۲۸۸ - قسمت بالای مناره گوشه شرقی مسجد جامع داراب - مربوط به صفحه ۴۹۴ .
 ش ۲۸۹ - قسمت بالای مناره گوشه غربی مسجد جامع داراب - مربوط به صفحه ۴۹۴ .

Fig 288 - Darab : partie supérieure du minaret oriental de la Mosquée Djami,

Fig 288 - The upper part of eastern minaret of the Jami Mosque at Darab.

Fig 289 - Darab, partie supérieure du minaret occidental de la Mosquée Djami,

Fig 289 - The upper part of western minaret of the Jami Mosque at Darab.



ش ۲۹۰ - محراب مسجد جامع داراب - مربوط به صفحه ۴۹۴ .

Fig 290 - Darab. Mihrab de la Mosquée Djami,

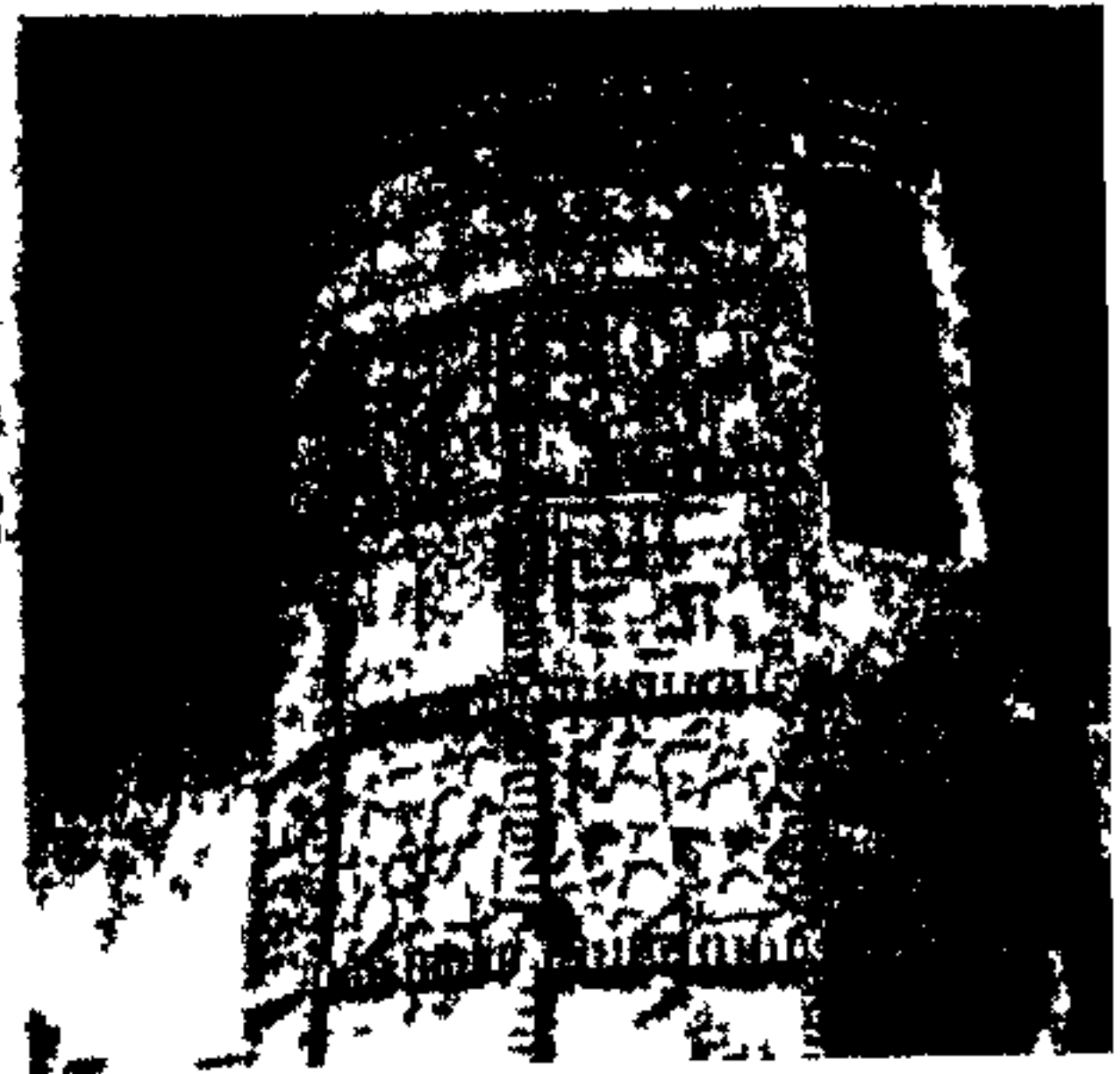
Fig 290 - The Mihrab of the Jami Mosque at Darab.



س ۲۹۱ - آرامگاه اعیان‌الدوله طهرانی در آگرا (هندوستان) - عکس
از آلبوم موجود در کتابخانه موزه ایران باستان - مربوط به صفحه ۴۹۵

Fig 291 - Agra (Inde) Tombeau de E temadod - Dowleh (17 ème
siècle)

Fig 291 - Itemadod - Dowleh's tomb at Agra (India) (17 th
century)



داراب - Darab

آگرا - Agra

ش ۲۹۲ - مقایسه بین نما سازی و درختیاب مناردهای آرامگاه اعمادالدوله
و مسجد جامع داراب - مربوط به صفحه ۴۹۵

Fig 292 - Comparaison entre un Minaret du tombeau de
E. temadod - Dowleh (Agra) et un Minaret de la Mosquée Djami de
Darab

Fig 292 - Comparison between a Minaret of Itemadod - Dowleh's
tomb at Agra and a Minaret of the Jami Mosque at Darab



ش ۲۹۳ - بفایای حارطاقی موک - آنسکده عهد ساسانی - عکس از برفسور
واندنبرگ مربوط به صفحه ۵۰۴ .

Fig 293 - Muk (entre Shiraz et Firouzabad), le Tchahar - Taq
de l'époque Sassanide.

(Cliché Prof. L. Vanden Berghe)

Fig 293 - Muk (between Shiraz and Firuzabad) the fire temple of
the Sassanian period.

(Photo by Prof. L. Vanden Berghe)



ش ۲۹۴ - آثار قلعه مختار خان نزدیک سمیرم از عهد ساسانی - عکس از
پرفسور واندنبرگ - مربوط به صفحه ۵۰۷ .

Fig 294 - Cal'ah-i Mukhtar Khan près de Samirum, forteresse
Sassanide.

(Cliché Prof. L. Vanden Berghe)

Fig 294 - Gal'ah-i Mukhtar Khan near Samirum, a Sassanian
fortress.

(Photo by Prof. L. Vanden Berghe)

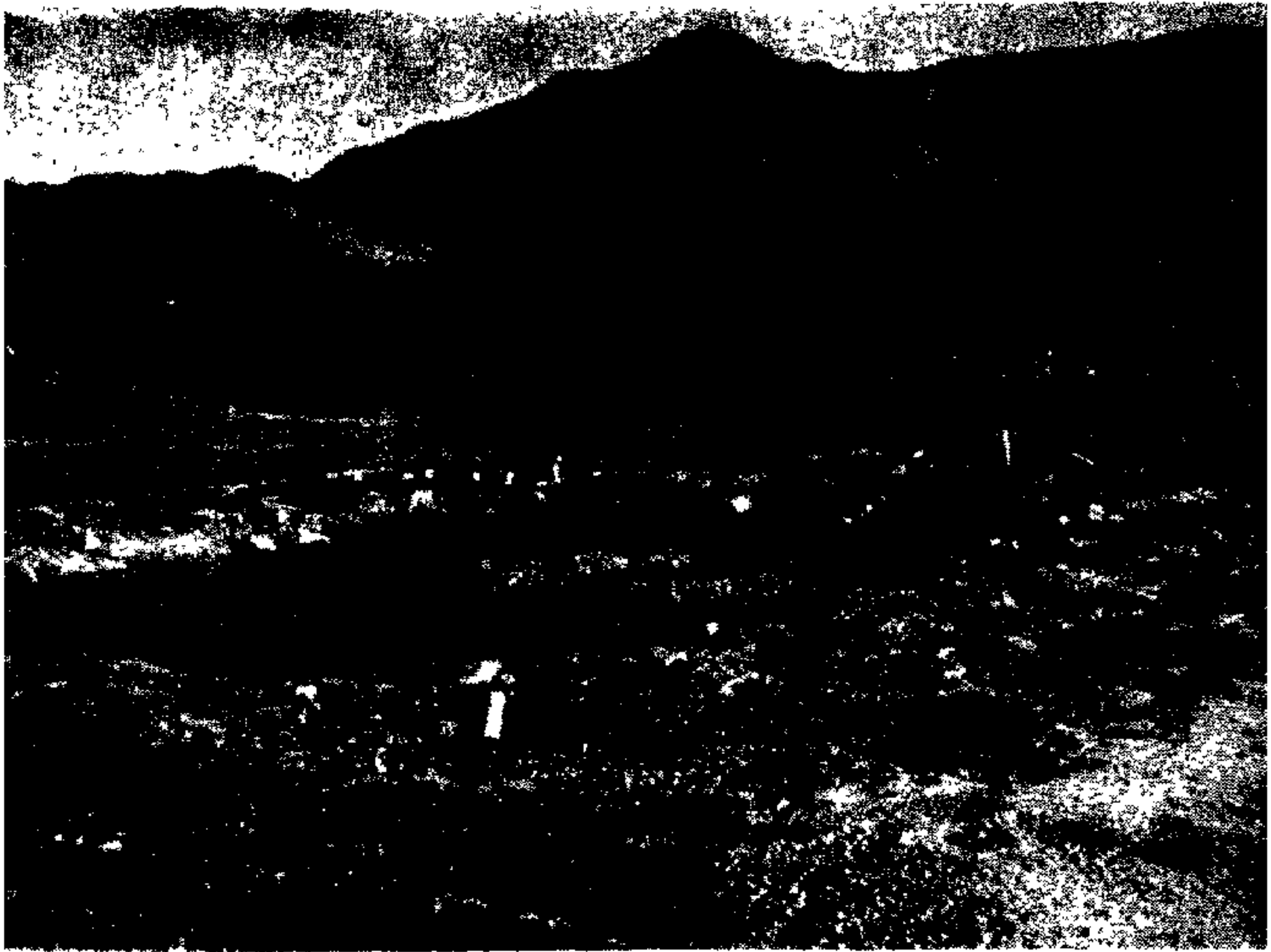


ش ۲۹۵ - پایه سنگی جایگاه آتش از عهد ساسانی نزدیک سمیرم - عکس از
پرفسور واندنبرگ - مربوط به صفحه ۵۰۸ .

Fig 295 - Samirum, autel du feu en pierre de l'époque Sassanide.
(Cliché Prof. L. Vanden Berghe)

Fig 295 - A fire altar on stone, from the Sassanian period, near
Samirum.

(Photo by Prof. L. Vanden Berghe)



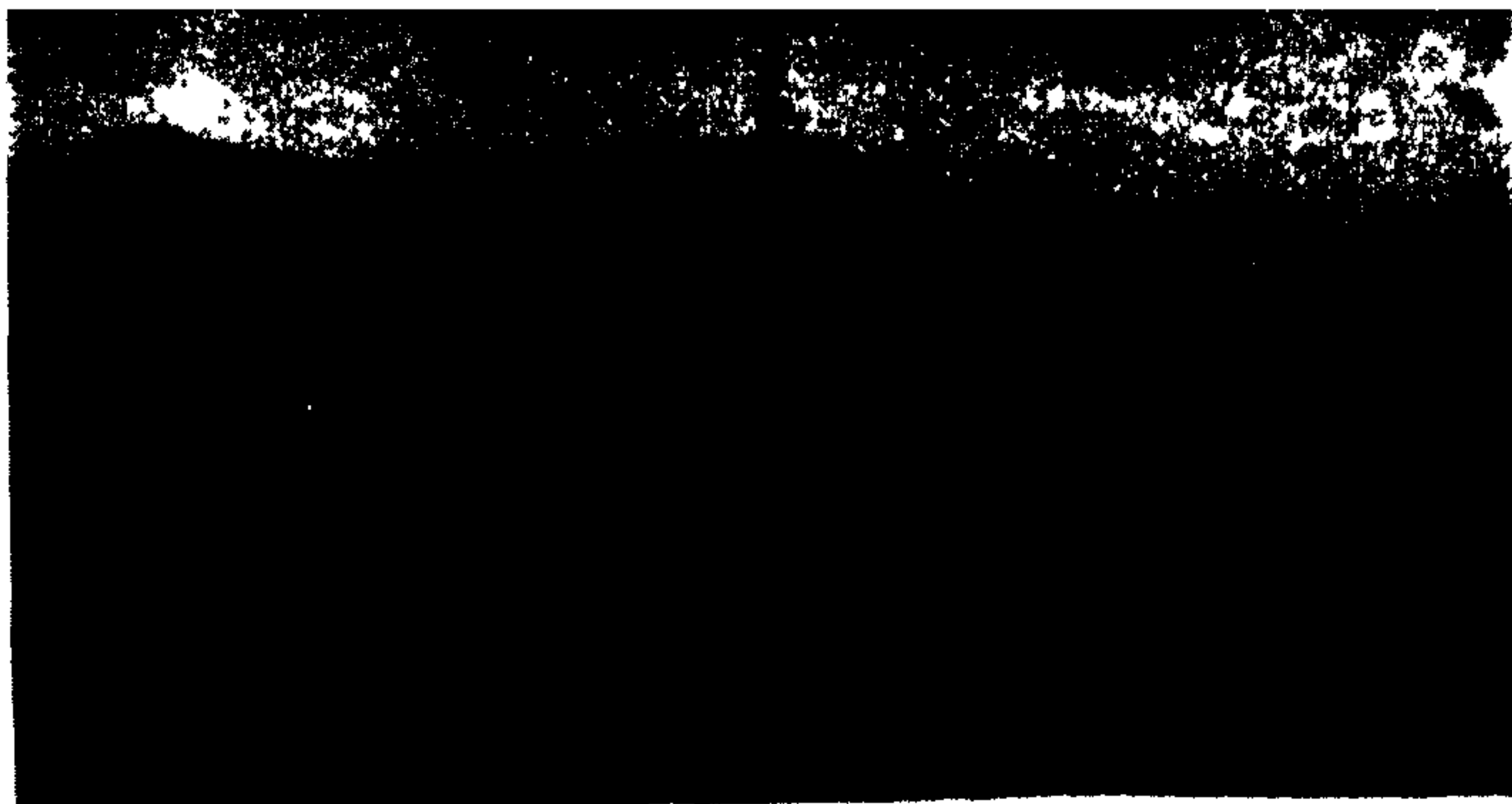
ش ۲۹۶ - ویرانه‌های کوشک زرد بیش از خاکبرداری - عکس از
پرفسور واندنبرگ - مربوط به صفحات ۵۱۱/۱۲ .

Fig 296 - Kushk Zard (à l'ouest de Abadeh), ruines Sassanides
avant le déblaiement.

(Cliché Prof. L. Vanden Berghe)

Fig 296 - The Sassanian ruins of Kushk Zard (west of Abadeh)
before the excavation.

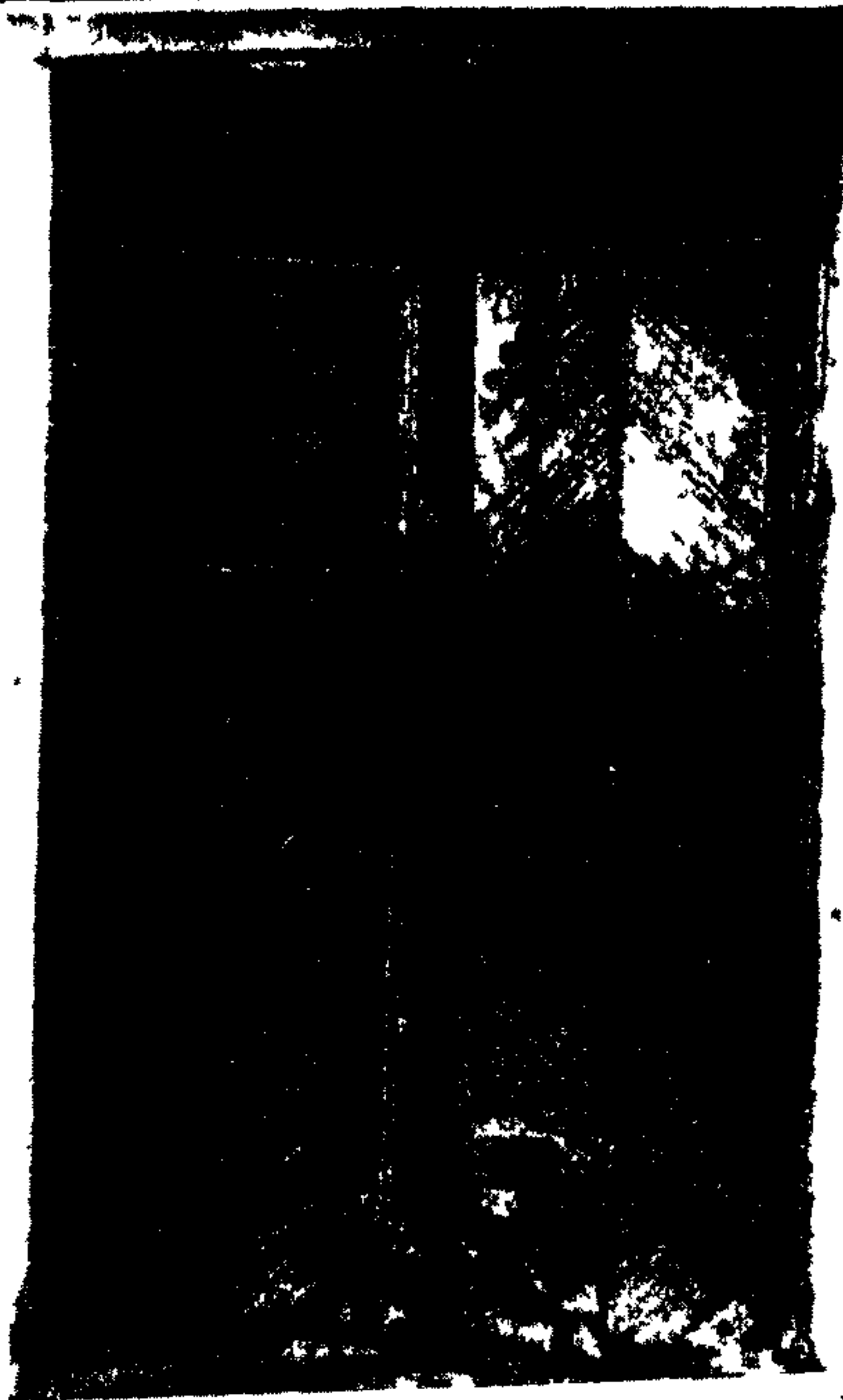
(Photo by Prof. L. Vanden Berghe)

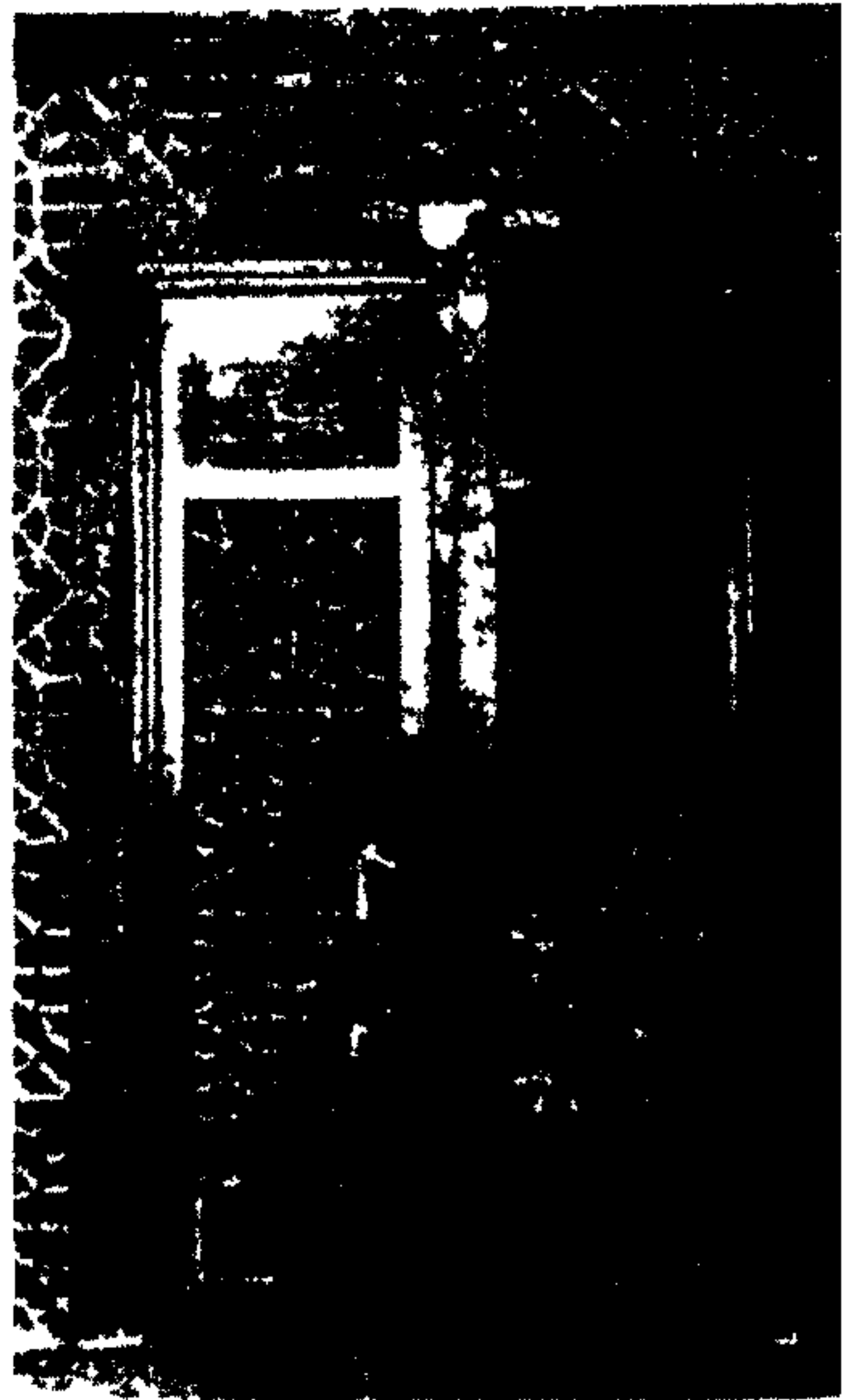
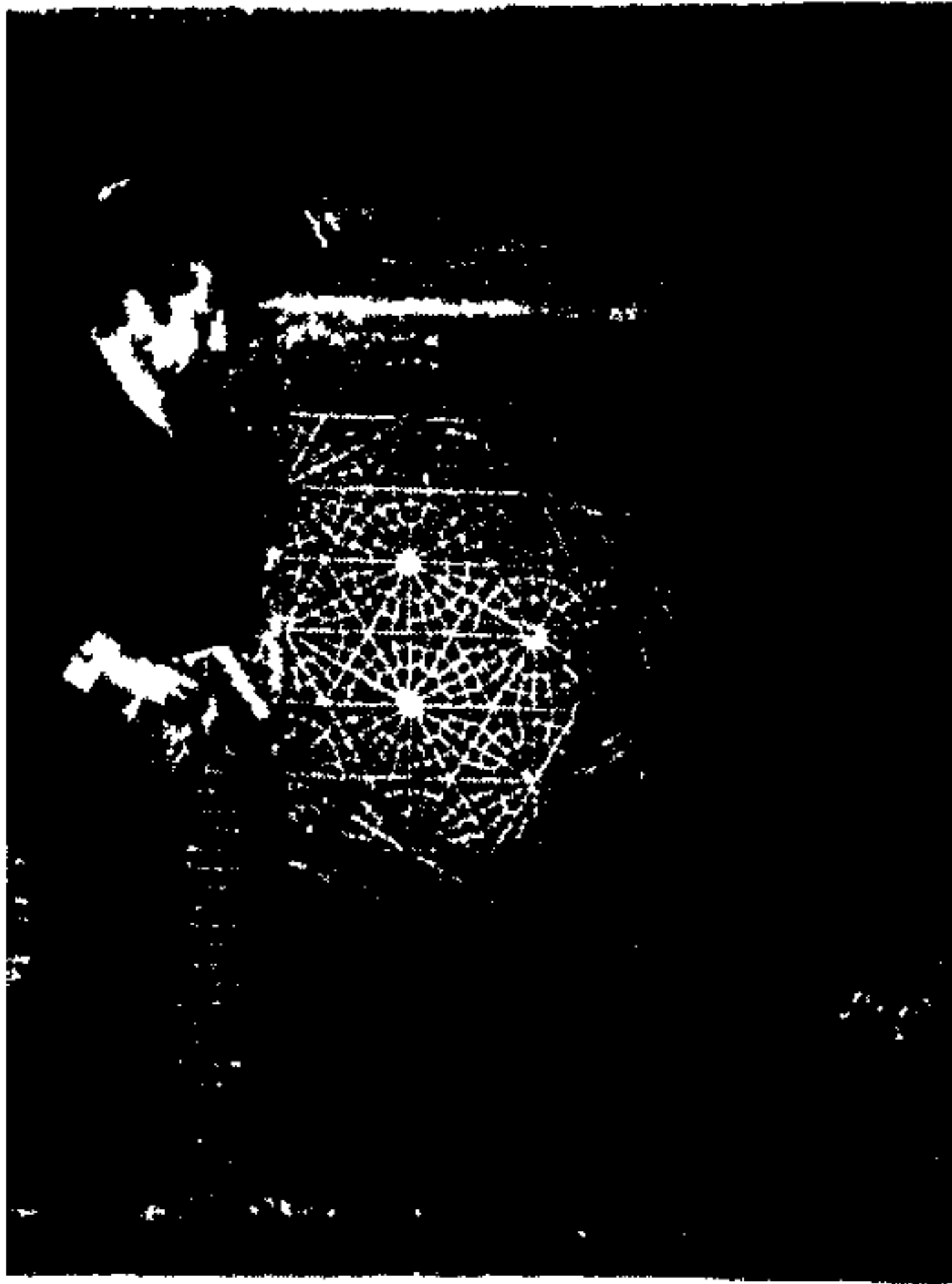


س ۲۹۷/۸ - گسده کاشی فروره فام
و درب ورودی امامزاده حمزه بوانات-
مربوط صفحات ۲ و ۵۱۱

Figs 297/8 - Bazme (Bavand),
le toit en faïence turquoise et la
porte du Sanctuaire de Emamzade
Hamzeh (16^{ème} siècle)

Figs 297/8 - The roof of
turquoise faience and the entrance
door of the Sanctuary of Emam-
Zade Hamzeh at Bazin (Bavand)



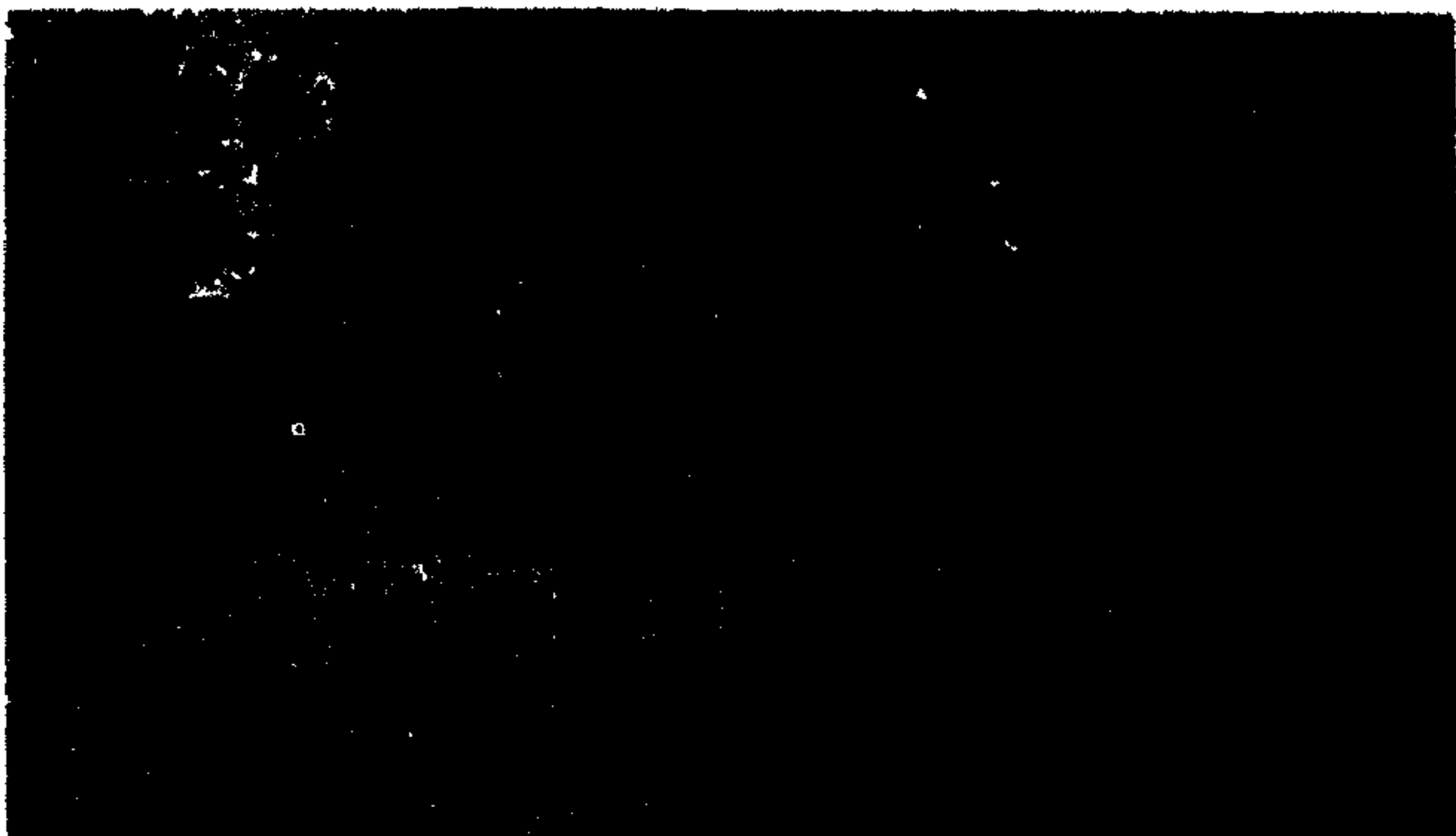


س ۳۰۰ - جانب دیگر صریح امامزاده
حمره بوانات - مربوط به صفحه ۵۱۲

س ۲۹۹ - در مسب و آلب ساری صریح
امامزاده حمره بوانات - مربوط به صفحه ۵۱۲

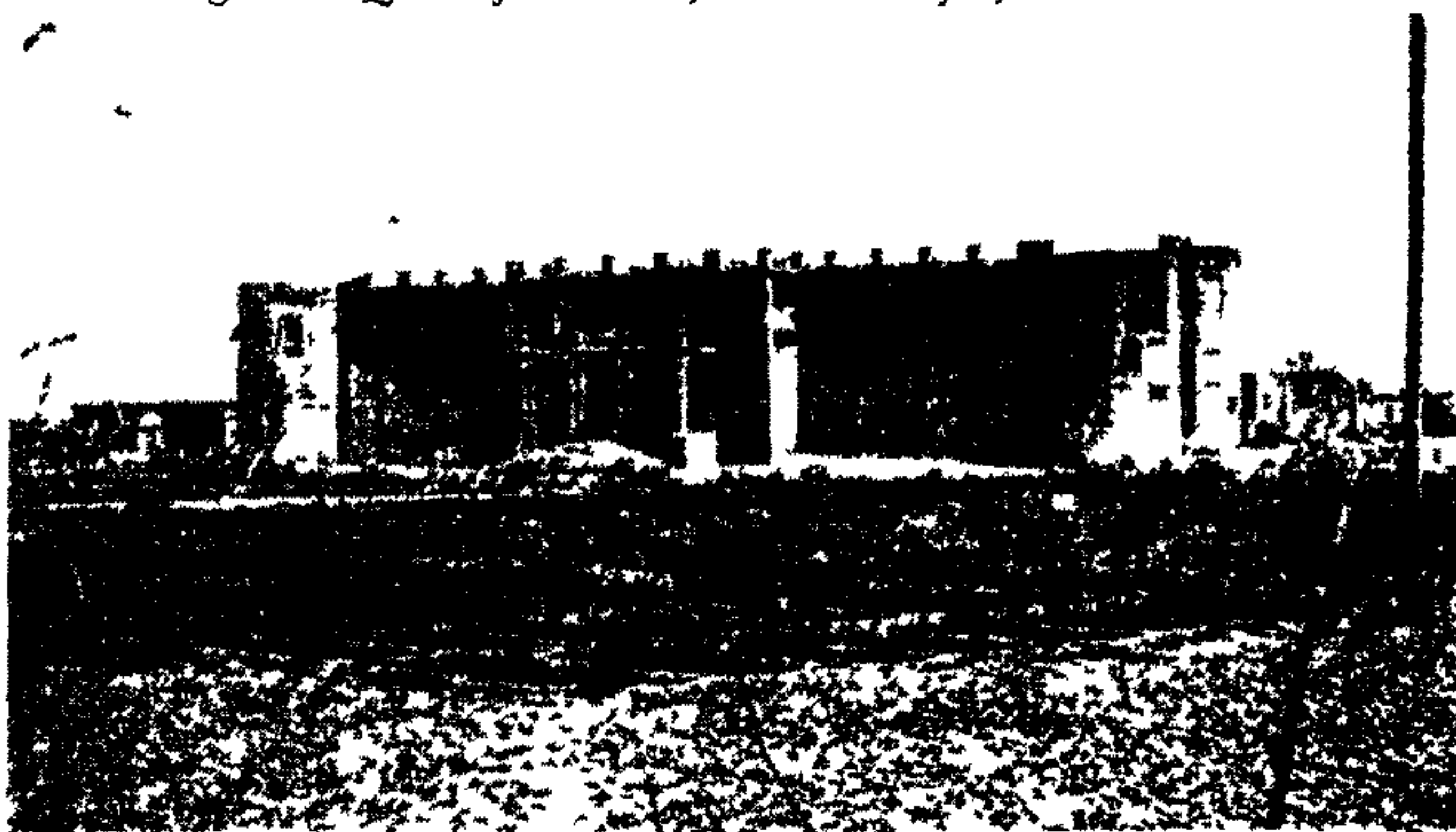
Figs 299 300 - Côtés différents de la grille de Emamzadé Hamzeh à Bazme
(Bavanat) (17^{ème} siècle)

Figs 299/300 - Different sides of the grate of Emamzadeh Hamzeh at Bazme
(Bawanat) (17th cent)



س ۳۰۱ - قلعه حلال خان حاکم در بندر دیر از طرف جنوب شرقی -
مربوط به صفحه ۵۲۶

Fig 301 - Bandaré Dayer Qalé Djalal Khan fin du 18 ème siècle
Fig 301 - Qale Djalal Khan, Bandare Dayer, end of 18 th cent



س ۳۰۲ - صلح جنوبی عمارت معروف به قصر ملک در بندر بوشهر (بهمی) -
مربوط به صفحه ۵۲۶

F g 302 - Boushehr Qasre Malek
Fig 302 - Qasre Malek Boushehr



س ۳۰۳ - منظر قلعه قدیمی در بندر کنگان که آنرا مربوط به حدود دویست سال پیش میدانند - (بندر کنگان پس بندر دیر و بندر طاهری واقعست) مرتبط به صفحه ۵۲۶

Fig 303 - Kangan, vue de la vieille forteresse fin du 18^{ème} siècle

Fig 303 - View of the old fortress Kangan, end of 18th cent



س ۳۰۴ - منطری از مسجد جامع بندر عباس که بنای کنونی و مسهور آن حیدان قدیمی بناماند - مربوط به صفحه ۵۲۶

Fig 304 - Bandare Abbas la Mosquée Djami

Fig 304 - The Djami Mosque Bandare Abbas



ش ۳۰۵ - منظر عمومی قلعه از دها بیکر بر فراز تپه در کنار شهر لار -
مربوط به صفحه ۵۲۶ .

Fig 305 - Lar, vue générale de la forteresse située en haut d'une colline près de la ville.

Fig 305 - General view of the fortress up hill, near Lar.

ش ۳۰۶ - یکی از
آب انبارهای لار که مانند
بسیاری نقاط دیگر ایران
پوشش مخروطی ساده دارد -
مربوط به صفحه ۵۲۶ .

Fig 306 - Lar, une citerne.

Fig 306 - Lar, a c'stern.

